e*forum

Píše Konstantin Kountouroyanis

(E*forum, 23. 05. 2018)

Ani 100 let po smrti Berthy von Suttnerové se nesplnil její sen o mírumilovném lidstvu. Taková vize budoucnosti a četné přednášky a publikace jí mezi jejími současníky často přinášely posměšná přízviska „červená Bertha“ nebo „paní důležitá“ a pověst údajně naivní „mírové Berthy“, jak píše Johann Georg Lughofer ve svém eseji v nedávno publikovaném sborníku ***Suttner im Kontext – Interdisziplinäre Beiträge zu Werk und Leben der Friedensnobelpreisträgerin*** [Suttnerová v kontextu – Interdisciplinární příspěvky k dílu a životu nositelky Nobelovy ceny za mír] (s. 1nn.) o pacifistce, novinářce, bojovnici za ženská práva a spisovatelce, narozené 9. června 1843 v Praze pod jménem Bertha hraběnka Kinská ze Vchynic a Tetova.

Publikace shromažďuje četné přednášky k autorce proslulého protiválečného románu *Die Waffen nieder!* [Odzbrojte!], které byly proneseny v červnu 2014 na interdisciplinární konferenci v Praze, jež jí byla věnována a uspořádána u příležitosti stého výročí jejího úmrtí, a vydány v létě 2017 Johannem Georgem Lughoferem a Milanem Tvrdíkem. Na 238 stranách je diskutován mimo jiné význam této mírotvorkyně, recepce jejími současníky, její vliv na jiné autory jako např. Rainera Maria Rilkeho a stoupenkyně českého ženského hnutí. Život a působení této mírové badatelky osvětlují vedle příspěvků Viery Glosíkové a Laurie R. Cohenové také statě Ulricha Tanzera a Dietmara Goltschnigga, zatímco Milan Tvrdík vnáší světlo do rodinné temnoty Suttnerových a na základě sekundárních zdrojů, archiválií a matrik (křestní, oddací a úmrtní knihy) dokládá, že se Bertha von Suttnerová nenarodila v Paláci Kinských na Staroměstském náměstí, jak se často mylně udává, nýbrž na pražském Novém Městě v jednom nenápadném měšťanském domě s popisným číslem 697, který stojí v dnešní Vodičkově ulici. Otec zemřel ještě před jejím narozením. Ona sama nemohla doložit 16 vysoce urozených předků, kteří byli podle Berthiných vlastních slov předpokladem pro přijetí mezi vysokou šlechtu (srov. s. 136nn. a Bertha von Suttner: *Memoiren*, Stuttgart/Leipzig, 1909, s. 62).

Poté, co vyšel najevo její tajný vztah s Arthurem Gundaccarem von Suttnerem, nejmladším synem barona Karla von Suttnera ve Vídni, u kterého byla zaměstnaná jako vychovatelka, musela jeho dům opustit. Později se za Arthura tajně provdala a zmizela s ním do Gruzie. Alexandra Millnerová a Katalin Tellerová se ve svém příspěvku *Auf Reisespuren in Bertha und Arthur Gundaccar von Suttners Literatur* [Po stopách cest v literatuře Berthy a Arthura Gundaccara von Suttnerových] věnují této cestě (s. 45nn.). Pro Suttnerovy byla země i lidé cizí. Millnerová a Tellerová proto zpracovávají ve svém výzkumu především téma zkušenosti ciziny v literatuře Berthy a Arthura von Suttnerových, jež „u každého Suttnera vypadá jinak, a zjišťují, že […]

tyto diference zůstávají ve větší míře zachovány také v náčrtech ženských a mužských postav, zatímco ve vztahu k genderovým rolím se dají zjistit jisté posuny ve významu“ (s. 58). Bertha potvrzuje ve svém novinovém textu *Kaukasische Frauen* [Kavkazské ženy] (in: *Deutsche Revue über das gesamte nationale Leben der Gegenwart* [Německá revue o veškerém národnostním životě současnosti] 10/1885, sv. III, s. 173–179) příslovečnou krásu gruzínských žen, když podává zprávu o jejich věkové a třídní příslušnosti. V Arthurových literárních textech se naopak zřetelně projevuje úhrn jeho etnografického vědění. Tento rozdíl by mohl být vysvětlen tím, konstatují autorky, že se Arthur coby muž častěji pohyboval venku a mohl toho v cizí zemi vidět více, zatímco pro dámu, obzvlášť dámu z vyšších kruhů, se nehodilo opouštět dům (srov. s. 53n.).

Život a zkušenosti žen v 19. století byly tedy zásadně jiné než ty mužské. To platí i pro Vlastu Pittnerovou, Jindřišku Wurmovou, Pavlu Moudrou a Annu Pammrovou. Čtyři ženy, které Libuše Heczková a Olga Słowiková v publikaci připočítávají k českému mírovému hnutí a jejichž literární činnost a společenské angažmá ve své stati podrobně zkoumají.

Vlasta Pittnerová (1858–1926) přeložila román Berthy Suttnerové *Die Waffen nieder!* pod titulem *Odzbrojte!*, který pak vyšel roku 1895 (s. 171), zatímco Jindřiška Wurmová (1863–1953) je pro obě autorky článku nejvýznamnější osobností českého a moravského mírového hnutí (s. 172). Vztah Wurmové k Berthě von Suttnerové byl podle zjištění obou vědkyň údajně velice vrtkavý (tamtéž). Byla to také Wurmová, která spolu s aktivistkou a organizátorkou nejvýznamnějšího brněnského ženského spolku Vesna, Eliškou Machovou, založila roku 1899 Ústředí mírového sdružení Moravanek (tamtéž). Nicméně už po první mírové konferenci v Den Haagu byla činnost ústředí zastavena kvůli nízkému zájmu. Wurmová se ale v mírovém hnutí angažovala nepřetržitě až do 20. let 20. století. V roce 1912 založila s podporou Zemské pokrokové organizace žen na Moravě Jednotu mírovou v Brně, která získala během jednoho roku 1500 členek (s. 173). Byla to ale také doba politických převratů a sílícího nacionalismu. Po první světové válce se situace v Praze a nově vzniklém Československu úplně změnila. „Nacionalismus Čechů i Němců“, píší Libuše Heczková a Olga Słowiková, „v meziválečném Československu zabránil další spolupráci. Národnostní rozmíšky uvnitř republiky, kterých využila henleinovská skupina a německá propaganda, vyvolaly neblahé reakce také u liberálních pacifistů jako např. v případě Romaina Rollanda, který podporoval práva sudetských Němců na odtržení“ (s. 175). Autorky docházejí k závěru, že nové vzplanutí nacionalismu zabránilo další spolupráci českých a německých pacifistů (s. 174).

Stejně jako Bertha von Suttnerová požadovala také spisovatelka a překladatelka Pavla Moudrá (1861–1940) opakovaně mravní reformy lidstva a byla přesvědčena, že takové reformy jsou evoluční nutností (srov. s. 176). „Bohu díky“, prohlásila Moudrá na ženské konferenci v Praze 23. března 1918, „nevynalezla žádná z nás na celém světě kulomet ani bomby plněné jedovatým plynem, v žádné ženské hlavě se nezrodila myšlenka zákopů, ostnatého drátu a letadel, jež z výšky vraždí nevinné děti a vyhlazují

kulturní památky“ (s. 179). Zatímco Lughofer popisuje ve svém v úvodu citovaném eseji, jak byla mírová práce Berthy von Suttnerové jejími mužskými současníky diskvalifikována coby údajný důsledek ženské naivity, a poznamenává, že dokonce pozdější „nositel Nobelovy ceny za mír Carl von Ossietzky viděl v ‚naivní‘ práci Suttnerové […] vrozenou vadu německého pacifismu“ (s. 4), vidí Pavla Moudrá důvod k válce coby instituci v dominanci mužů a mužského principu (s. 179).

V tomto kontextu se zdá známý Böllův citát: „Válka mě naučila, jak směšná je mužnost“. (Berng Balzer [Ed.]: *Heinrich Böll Werke – Interviews 1. 1961–1978*, Köln, 1978, s. 542) potvrzovat náhled Pavly Moudré bolestí vlastního prožitku. Také Werner Wintersteiner diskutuje činnost Berthy von Suttnerové na pozadí zkušenosti dvou světových válek a četných zástupných válek v článku *Bertha von Suttner und die Österreichische Friedensbewegung vor 1914 aus heutiger Sicht* [Bertha von Suttnerová a Rakouské mírové hnutí před rokem 1914 z dnešního pohledu] (s. 17nn.). Konstatuje, že ještě 100 let po její smrti „nebylo přiměřeně představeno ani mírové hnutí, jež založila, ani sociálně demokratický pacifismus“ (s. 18). Naopak: Wintersteiner kritizuje, že ke 100. výročí úmrtí von Suttnerové sice vyšly v rakouském tisku četné články, ty ale ani zdaleka netematizují ani vzájemné nebezpečné předhánění ve zbrojení, ani determinaci rozkročenou mezi národním šovinismem, militarismem a genderovými rolemi. „Mladí muži mají být vychováváni coby budoucí hrdinové, dívkám je naopak přidělena úloha při povzbuzování, odměňování a utěšování těchto hrdinů. Tím přispívají také údajně mírumilovné ženy, jež jsou od politiky drženy dál, svým dílem k zachování válečného systému“ (s. 30), analyzuje Wintersteiner bystře tehdejší situaci na základě vyprávěcích struktur románu *Die Waffen nieder!* a poznamenává, že tento fakt je dnes diskutován coby fenomén „sexual division of violence“ (srov. tamtéž).

Celkově sborník sdružuje velice zajímavé příspěvky, jež osvětlují život a dílo Berthy von Suttnerové pod četnými, často dosud nepozorovanými úhly pohledu a nově uspořádávají historická fakta. Je to příručka pro germanisty, kulturology a historiky stejně jako pro instituty mírového bádání. Obzvlášť zajímavé je, že knihu lze získat jak v tištěné podobě, tak i jako PDF.

Přeložila Petra Grycová

Johann G. Lughofer (Ed.) / Milan Tvrdík (Ed.): *Suttner im KonText – Interdisziplinäre Beiträge zu Werk und Leben der Friedensnobelpreisträgerin*. Heidelberg: Winter Universitätsverlag, 2017, 238 s.

www.ipsl.cz